

лузі юриспруденції, педагогіки, психології, психофізіології, енергономіки та інших суміжних дисциплін.

Досвід формування фахової орієнтації на ранній стадії навчання, накопичений в Університеті внутрішніх справ, дозволяє зробити висновок про доцільність і ефективність чинної системи підготовки кадрів у циклі «юридичний ліцей - ВЗО - підрозділи МВС».

Це дозволить сформувати високопрофесійне ядро, спроможне успішно вирішувати задачі, що стоять перед правоохоронними органами України.

Надійшла до редколегії 11.10. 99

В.М.Король, канд.пед.наук

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТЬОГО ФАХІВЦЯ СИСТЕМИ МВС ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Великого значення для розвитку держави набуває рівень готовності фахівців до виконання своїх професійних обов'язків. Важливим компонентом готовності виступає зміст та рівень теоретичної та практичної підготовки майбутнього спеціаліста до здійснення самостійної професійної діяльності. В свою чергу, підготовка стає основою формування свідомості та професійного мислення.

Варто наголосити на тому, що свідомість особистості формується протягом життя людини і зумовлюється єдністю суб'єктивних, об'єктивних та об'єктивно-суб'єктивних факторів. Свідомість кожної окремої особистості завжди детермінується суспільною свідомістю, представленою знаннями, ідеями, досягненнями мистецтва, моралі, релігії, суспільної психології. Вона розглядається як засіб ставлення особистості до дійсності, що визначається також навичками предметної діяльності, які людина набуває через спілкування з іншими людьми. Таким чином свідомість – це ті знання, розуміння, які особистість набуває протягом суспільно-історичної предметної діяльності. Вони зберігаються у мові людини і спрямовують та диференціюють почуття людини, її волю, розуміння та інші психічні акти, разом об'єднуючи їх у єдину свідомість. Отже, її можна представити як результат діяльної чуттєво-предметної цілеспрямованої зміни дійсності у відповідності з особистісною сутністю людини.

Якщо суспільну свідомість розглядати як об'єктивний фактор, то діяльність людини, спрямована на формування свідомості іншої людини (у даному випадку у межах системи викладач → курсант) – один із об'єктивно-суб'єктивних факторів, а сума знань, рівень осмислення дійсності, особиста діяльність кожної окремої особистості – важливий суб'єктивний фактор. Оскільки і знання, і діяльність того, хто навчається, багато в чому залежить від рівня, змісту, форм і методів діяльності того, хто навчає, варто зосередити увагу саме на цьому об'єктивно-суб'єктивному факторі.

Діяльність викладача з формування національної свідомості, що має велике значення для майбутнього фахівця системи МВС, безумовно детермінована рядом згаданих вище факторів. Якщо виходити з того, що об'єктивні та об'єктивно-суб'єктивні фактори зумовили ідеальний стан сформованості національної свідомості викладача, його діяльність щодо формування цієї форми відображення дійсності майбутнім фахівцем буде визначатись його особистою готовністю до здійснення цього процесу.

Основним завданням діяльності в цьому напрямі можна вважати формування мислення майбутнього фахівця, як результату обробки отриманої інформації та готовності до активного творчого використання системи загальнонаукових та спеціальних знань.

Аналіз сутності поняття «мислення», поданого у словниках із філософії, логіки, психології, педагогіки дозволяє говорити про активність як одну з його основних характеристик, що лежать в основі визначення явища «професійне мислення». Активність, як риса мислення, виявляється у можливості пізнання нового, здатності бачити протиріччя, пошуку шляхів їх розв'язання, у спрямованості особистості на самоосвіту. Таким чином, активність, зрештою, стає важливим чинником творчості у професійній діяльності.

Оскільки у педагогіці мислення розглядається як необхідна умова та передумова доцільності змін реальної дійсності, стає зрозумілим, наскільки важливо сформувавши професійне мислення у майбутніх фахівців.

Беручи до уваги важливість теоретичної підготовки, необхідно акцентувати увагу на тому, що такий компонент професійної діяльності як сума знання, не варто ототожнювати з поняттям мислення, оскільки останнє являє собою на відміну від знань активну ланку суспільної свідомості, пов'язану з практичною діяльністю.

Під професійним мисленням ми розуміємо вид активної пізнавальної діяльності, спрямованої на конструктивне осмислення явищ, що виявляється у цілеспрямованому використанні, розвитку та збагаченні загальнонаукових та спеціальних знань, необхідних для повсякденного розв'язання конкретних нестандартних завдань професійної діяльності, що зумовлюється в цілому якістю навчального процесу у співвідношенні мети, завдань з його результатами.

Таким чином, професійне мислення виступає однією з головних умов цілеспрямованих позитивних змін реальної професійної діяльності, а також передумовою даного процесу. Згідно з цим, раціонально серед основних функцій професійного мислення розглядати цілеспрямованість, використання, розвиток, збагачення знань та конструктивне перетворення професійної дійсності. Таке розуміння проблеми професійного мислення співпадає з завданням освіти, пов'язаним з її гуманітаризацією, яка полягає в тому, щоб озброїти людину знаннями не тільки про світ та його закони, але й методо-

логією перетворення цього світу, сформувати відповідні вміння та навички, які ґрунтувалися б на загальноприйнятих загальнолюдських цінностях.

Оскільки підготовку фахівця можна розглядати в єдності його теоретичного та практичного компонентів, сучасна проблема, пов'язана з цим процесом, полягає перш за все, у раціональному відборі змісту та об'єму знань, необхідних для високого рівня здійснення професійної діяльності.

Основу теоретичної підготовки фахівця будь-якої професії складає єдина система загальнонаукових та спеціальних знань. Їх взаємозв'язок та взаємообумовленість потребують комплексного підходу до забезпечення цільового функціонування цього компоненту підготовки майбутнього фахівця.

І свідомість і мислення зумовлені змістом та об'ємом системи знань, Але, якщо їх зміст та об'єм зумовлює більше формування свідомості, то методика навчання у більшій мірі детермінує процес формування мислення.

Однією з форм функціонування знань є уміння. Діяльність особистості зумовлена певною мірою рівнем їх сформованості. В структурі діяльності фахівця великого значення набуває система умінь, необхідних для забезпечення змістовної діяльності.

Діяльність може бути більш ефективною за умовою того, що особистість, на основі аналізу знань, необхідних для її здійснення, змісту вимог до діяльності, яку необхідно здійснити, здатна проаналізувати рівень своїх знань. Це означає її подальшу роботу зі збагачення, поглиблення цих знань. Для цього їй необхідно мати певний рівень розвитку гностичних умінь, які забезпечують можливість здійснення аналізу необхідного та реального рівня знань, а на його основі можливість їх поновлення та збагачення. Змістовне забезпечення кожної конкретної дії професійної діяльності, яке відбувається на основі гностичних умінь, дозволяє особистості більш точно прогнозувати її результат. Для цього кожний фахівець повинен володіти прогностичними умінями. Особливого значення ця група умінь набуває у надзвичайних ситуаціях, коли від кожної дії залежить безпека, життя людей. Високий рівень гностичної та прогностичної діяльності забезпечує надійні результати конструювання майбутньої діяльності, тобто планування дій у необхідній послідовності. На цьому етапі фахівцю необхідний певний рівень володіння конструктивними умінями, функціонування яких забезпечує певний алгоритм діяльності. Гностичні, прогностичні, конструктивні уміння стають запорукою власне організації діяльності, рівень якої обумовлено рівнем сформованості організаційних умінь. Коли мається на увазі діяльність, пов'язана з людьми, а тим більше, коли йдеться про відповідальність за безпеку їх життя, великого значення набуває група комунікативних умінь. Фахівець, діяльність якого пов'язана з людьми, завжди оцінюється по тому, як він уміє спілкуватись, наскільки багата його лексика, наскільки логічно і точно він може викласти свої думки, скласти певний документ, віддати наказ, зробити пояснення, і т. ін. Останнє особливо сто-

сується тих спеціалістів, які часто змушені працювати у стресових, надзвичайних ситуаціях, в умовах підвищеної небезпеки.

У зв'язку з цим особливого значення набуває викладання мови у вищому навчальному закладі.

Мова займає особливе місце у процесі формування майбутнього професіонала. Її поліфункціональність забезпечує різнобічність впливу на протікання цього процесу.

У дитинстві через засвоєння мови, її смислів і значень, формуються основи людської духовності. На кожному етапі розвитку особистості процес оволодіння мовою виконує конкретні функції.

Мова є одною з форм культури, людського в людині. Культура дається людині через мову і в мові. Фактично завдяки мові як суспільно-історичному здобутку людина стає людиною. Людинотворчий статус мови глибоко розкритий у працях М. Хайдеггера, який наголошує на тому, що у мові міститься сутність людини. Саме мова та мислення вирізняє людину серед всіх біологічних істот світу.

Видатний німецький вчений Вільгельм фон Гумбольдт пов'язував мову також з розвитком вербально-логічного мислення людини.

Мовна підготовка має величезне значення, оскільки поглиблює світоглядну. Це означає, що вона певною мірою зумовлює формування переконань, які лежать в основі реалізації особистості, стає важливим чинником формування моральної сфери особистості, а відтак системи відношень до оточення в розумінні як середовища та праці, так і людей, а також до самого себе. Це, в свою чергу, зумовлює явище самореалізації особистості в її яскравій індивідуальності.

Без оволодіння мовою стає практично неможливим опанування будь-якими знаннями, будь-якою навчальною дисципліною.

Рівень національної свідомості особистості буде також зумовлений певною мірою рівнем володіння рідною мовою, діяльністю людини з самовдосконалення та перетворення дійсності.

В широкому розумінні явища вивчення мови як рідної, так і іноземної стає важливим засобом пізнання світу, культури інших країн.

Мова – один із найважливіших чинників, показників розвитку особистості, важливий шлях створення її інформаційного поля, один з основних засобів спілкування.

При цьому варто наголосити на тому, що вивчення мови майбутніми спеціалістами будь-якого профілю повинно бути також спрямоване на опанування професійною лексику, діловою мовою.

Якщо взяти до уваги все висловлене вище стосовно підготовки фахівця, то можна ставити питання про оволодіння мовою, як про фактор, який детермінує ефективність протікання процесу як підготовки, так і адаптації до професії та подальшої самостійної фахової діяльності.

Оскільки основна функція мови – комунікативна, бо природою в людині закладена необхідність жити у суспільстві поміж собі подібних, спілкуватись, в умовах високого рівня інформативної насиченості, проблема полягає, перш за все, у оптимальному відборі об'єму та змісту знань мови, необхідних для високого рівня здійснення професійної діяльності, а також раціональному визначенні мети її вивчення.

Метою навчання іноземної мови у вищих закладах освіти МВС України є навчити курсантів користуватись мовою як засобом спілкування в усіх сферах мовленнєвої діяльності, у різноманітних ситуаціях реального життя, у професійній галузі в тому числі.

У зв'язку з цим особливого значення у визначенні об'єму та змісту навчальної дисципліни набуває розв'язання проблеми оволодіння професійною мовою.

Рівень функціонування засвоєних знань у вміннях зумовить рівень діяльності фахівця у цілому і буде свідчити про рівень сформованості його свідомості та мислення.

Теоретична та практична підготовка майбутнього фахівця детермінує світоглядну, тісно пов'язану із свідомістю, а це означає, що зумовлює формування переконань, які лежать в основі реалізації особистості. Вона стає важливим чинником формування моральної сфери особистості, а це означає системи відношень до оточення в розумінні як середовища, та праці, так і людей, а також до самого себе. Без цього також стає неможливою самореалізація особистості в її яскравій індивідуальності. Цей важливий аспект сучасної системи освіти потребує також пильної уваги до виховуючого аспекту процесу навчання.

Сучасна філософія освіти аргументовано доводить необхідність реалізації одного з основних принципів реформування сучасної освіти України – принципу гуманітаризації. Робота в цьому напрямі потребує посиленої уваги до особистості, створення найбільшого сприяння розвитку всіх здібностей, якостей, що здійснюється можливостями комплексу всіх наук.

Таким чином, у складному процесі формування особистості майбутнього фахівця результат залежить від рівня виховання та навчання, який забезпечує певний рівень знань та умінь, що обумовлюють світогляд людини. На основі світогляду та системи почуттів формується свідомість та мислення особистості. Цей процес нескінченний. Від активності його протікання залежить ефективність функціонування професіонала на різних етапах його діяльності.

Для розв'язання всіх означених вище проблем велике значення має взаємозв'язок трьох основних підсистем загальної системи підготовки фахівця:

а) технологічної, яка передбачає створення певної матеріально-технічної бази, використання різноманітних видів діяльності, методів навчання, створення оптимального навчального плану, єдиної системи планування, керівництва, контролю.

б) соціально-психологічної, яка включає всі види відношень: до предметного світу, до людей, до самого себе.

в) духовно-емоційного життя, у межах якої передбачено формування пізнавальної активності, високого світу почуттів, прагнення до самовдосконалення.

Значна кількість наукових досліджень ведеться у межах технологічної підсистеми в той час, як ігнорування дії соціально-психологічної сфери та сфери духовно-емоційного життя не може стати причиною їх зникнення. Ці підсистеми існують і діють, і використання всіх їх можливостей у повному обсязі створять сприятливі умови для можливості підвищення результатів підготовки майбутнього фахівця.

Надійшла до редколегії 14.10.99

*М.Г.Шкарабура, канд. техн. наук,
О.В. Бикова*

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЖЕЖНОЇ ОХОРОНИ

Високі творчі якості майбутнього офіцера державної пожежної охорони надзвичайно потрібні як у бойовій, виробничій діяльності, так і для роботи наукових співробітників цієї галузі, а також для репродукції професорсько-викладацького складу. Саме на відбір і навчання творчих особистостей і націлена багатоступенева підготовка кадрів, у якій якість спеціаліста, магістра і подальше їхнє зростання до кандидата та доктора наук залежить від копійки роботи ще на стадії виховання бакалавра. Слід зазначити, що система підготовки науково-педагогічних кадрів для МВС України має великі традиції і здобутки [1].

Проблеми творчого виховання (креативної підготовки) розглядалися багатьма педагогами, вченими, інженерами. Розрізняють три види творчої діяльності [2]: перший – відносно простий – стимульно-продуктивний; другий – евристичний – завдяки йому знаходять і узагальнюють закономірності однотипових явищ; третій – найбільш складний і розвинений – креативний, завдяки йому не лише робляться більш глибокі узагальнення і синтезуються загальні закономірності, а й починає проявлятися авторська проблемна рефлексія, створюються принципово нові рішення, які зрештою становлять основу відкриття, винаходу, науково-дослідної роботи, дисертації.

Проблеми формування якостей творчої особистості – найбільш актуальні у педагогіці вищої школи. Наукове обґрунтування основ і ролі творчого виховання в системі всебічної підготовки може надати неоціненну допомогу у формуванні творчих прийомів діяльності у майбутнього фахівця. Тому в період навчання треба виховувати творчу особистість, яка повинна мати знання в галузі теорії і практики творчості, знання настанов і мето-